№ 188 (7221)
1937 onoi aavgustiin
16
PONEDEELDNIK
14-xi ZILEE GARNA

Byxe eronxuudai proletaarinar, negodegtöl!

Buriaad-Mongoloi Ynen

Byxexolboonoi Komanits (bolьşevig) Paartiin Buriaad-Mongoloi Mosiin Komiteedai, Buriaad-Mongoloi Avtonoomito Soveed Socialiis Respyyblikiin Centraalьna Gyisedxexe Komiteedai yder byriin gazeeta

Redaakeiin aadres:
Ulaan-Yde goorod,
Ceentrsofuuziin, 19.

№ sen 10 myngө.

BMASSR-ei SOVEEDUUDAI VII ONSO XURAL

Buriaad-Mongol ASSR-ei Konstituuciin projeekt tuxai

nyxer M. N. JERBAANOVAI elidxel

uriaad-Mongoloi ASSR jaaza dehen, urgahan ba bexizehen bainab

aa! Manai ene Xuaad-Mongol ASSR-ei tyleelegşedei Xural anai respyyblikiin ei (Yndehen xuuliii) oxaa suglaraba.

yzemzede ba batalalgdaad baigaa Konstiojeekt bolbol SSR şine Staalin Konstindehe huuri deere zoxioogdohon bainaSR Xolboonoi Konstibol bolьşeviig paarti voozdь nyxer Staalberi doro manai oi—aguu jixe Sooonoi tuilahan tyytanuudii gereltyyldag baigaa haanь, i Konstituuca boln ba kylьtyyrne zam deere, aguu ei taharşagyi xubi ii respyyblikiin tuiultanuudii xaruulna. paarti ba aguu jixe ytelberi doro, oroiaadai ba RSFSRi sexe tuhalamzaar, gol yndehen xubi nai respyyblikiin n ba dailan abaad ilnyyd Konstituukt soo bişegdene.

ciin projeektdo oroee urid, Buriaad-SR-ei jaaza baiguua bexizehen tuxai, tu jixe bagşa ba Staalinai jaaza n ba tuhalhan tuxelexenь ton zob baixa baina ge-

longoloi avtonoosuudal yşee 1905 yciin yje nee exil an baina. Zygeer, Buriaad-Mongolii bolgoxiin tylee riaadai byrzyaazliistnuud, lamnar ud tolgoildog bainhee gadana, Buolii avtonoomno lxa tuxai asuudalii gşad bolbol kapitaiin dotor bagtara uxai xeledeg ba i aavstriiin oottoiin menşeviig hurl surtalii bariministratiivna teribişe, xarin kylьnaalьna foormiin xai xeledeg baihan de, Buriaad-Moniistnuudaar tolgoivtonoomiiin tyleө olbol ynendөө rebişe, hail haa byrokratiis, ceriingөө talaar johotoi ydelөөn myn baiKomuniis paarti guu jixe geeninerаalinaar xytelyylnaltata Oktiaabi revoliyyce bolөejee daangi bairiaad-mongol aramito respyyblike xe tuxai Maarksurtalai johoor loto avtonoomii zybөөr şiidxeaad-Moogoloi olola ygehen baina. ıt)

ngoloi yrgen oloai bodoto revodeleeji tolgoilxo e tyyxete zorilgo abriiin socialiis lahanai hyyleer, on zaluuxan baiBuriaad-Mongoloi ganizaacada tudahan baina. Zygeer, 1918 ondo, Sibiirte miil zurgaan hara soo togtozo baigaa Soveed zasagai yjede, Buriaad-Mongoloi oloniite azalşan bolbol, bejee daahan tusagaar gyren bolxo xyrter yndehenei asuudalii şiidxexe geze soveed zasagai olgohon erxii onşolon gyisedxeze şadaagyi baina. Tiixe yjede, bidener bolbol buriaadmongoloi niutagai, somonoi ba bylegei Soveeduudii baiguulxa jabadalaar, tedeniii teritoorioor nege bişeş haanь administratiivna-azaxuin talaar aimaguud (rojoonuud) bolgon negedxexe jabadalaar xizaarlahan bainabdi. Ene asuudalii saaşa'ь jabuulxa xeregte kolçaagtan ba semioonovtanai reaakca bolbol haad xehen baina. Gansal, 1920 ondo, Sibiirte Soveed zasagai ilahanai hyyleer, kolçaagtan ba semioonovtoniii usadxahanai hyyleer, Buriaad-Mongoloi oloniite azalşan bolbol yndehenei bejee daangi baixa xeregii uragşanь jabuulxa, eneen deerehee Buriaad-Mongoloi Avtonoomito Soveed Socialiis respyyblike bolon emxidexe arga baidalii olhon baina.

1920 onoi janvaarь harahaa exileed, kolçaagtan ba semioonovtonoi kontrrevoliyyciin usadxahan somonoi ba bylegei soveeduudii hergeen bodxooxiin tyleө, aimagai soveeduudii baiguulxa ba bexizyylxiin tyleө oloniitiin yrgen xydeleөn, somonoi, myn aimagai soveeduudai xytelberilexii oorganuudhaa byxii kontrrevoliycioono byrzyaaznonacionaliis elemeentnyydii namnaza gargaxiin tyleө, ilangajaa Buriaadai ygiiteinyyd, bataraaguud ba revoliycioono intelegeenciin dundahaa şine revoliycioono kaadrnuudii debzyylxiin tyleө oloniitiin xydeleөn Buriaad-Mongoldo bolhon baina. Tiixe yjede, paartiin Irkyygei gybeernii n komiteedai dergede buriaadMongoloi seekce boldog, baaxan byleg Buriaad-komuniistnuud ene xydeleөji tolgoildog baigaa. Somonoi ba bylegei soveeduudii niutaguudaar hergeen baiguulhanai, myn zarirgaanai aimagai oorganuudii baiguulan bexizyylhenei hyyleer, Buriaad-Mongol avtonoomito mozonuudii baiguulan emxidxexe tuxai asuudal garhan baina. Tere yjede, 1920 ondo buriaad-mongol zon RSFSR ba DVR (Daalьna Vostoogoi Respyyblike) xojoroi teritoori deere huuza baihan baina. Iimehee, byxii buriaad-mongol aradzonhoo negedemel administratiivna xubi baiguulxa tuxai xelsexe argagyi baigaa. RSFSR-ei teritoori deere avtonoomito mozo baiguulxa tuxai asuudal Irkyygei gybkoomai buriaad mongol seekciin zasedaani deere ba BK(b) Paartiin Centraalьna Komiteedai Sibiiriin biyroo deere uridşalan zybşegdehen baina. Tiixede ene asuudal bolbol xytelberilegşed—komuniistnuudai dunda jixe diskyysi ba arsaldaanuudii gargahan baina. Ene arsaldaanuud xadaa, esesei hyylde nyxer Staalinaar gansal şiidxegdehen baigaa. Byxii xereg jabuulganuudanь egөel iimeşyygeer boloo hen gebel:

1920 onoi dekaabriiin tengeer Moskvaada zarlagdahan, yndehetenei ookruguud, mozonuud ba respyyblikenyydei tyleөlegşedei Byxerosiiin zybleende Irkyygei gybeerniiin gyisedkoomhoo tomilogdon bi Moskvaa oşohon bainab. Zybleenei hyyleer, 1920 onoi dekaabriiin hyyl bagaar Moskvaada bolhon Soveeduudai VIII Xuralda xabaadahan bainab. Egөel ene xural deere aguu jixe voozdь Leeniniii xaraxa ba tereenei elidxelii sonosoxo zol xubi namda tudahan baina geeşe. Egөel ene xuralai yjede, Jixe teaatrai kylyaar soo nyxer Staalintai tyryyşiinxiee tanilsaa hem. Tende Jixe teaatrai kylyaar soo nyxer Staalintai exi tyryyn uulzaa hem. Tiixede, RSFSR-ei teritoori deere Buriaad-Mongol avtonoomito mozii baiguulza bolxo argatai baihan tuxai asuudalii nyxer Staalinai urda tabihan bainab. Uridşalan ene asuudalai talaar Irkyygei Gybkoomai Buriaad seekciin gargahan ba Centraalьna Komiteedai Sibbiyroogai gargahan şiidxeberinyyd tuxai nyxer Staalinda todorxoilon medeesehen baigaab. Tereenhee gadana, buriaad-mongolşuudai avtonoomito mozo baiguulxa jabadalda esergyysegşedei xelehen hanalnuud tuxai medeesec hem. Ene hanalnuud xadaa egөel iimeşyyl baigaa:

Buriaad-Mongolşuud nege nemzee teritoorigyi, bulta eldeb administratiivna xubinuud bolzo taraşanxai, edener urdanş xadaa negeden baihan zon bişe baigaa, husa tyreltenei veedomstva ba otog geze nerlegdedeg zarim Buriaad-mongolşuudii negedxehen stepnoidyymehee bişe zaxirgaanai yndehenei ceentr geze baigaagyi jym.

Iimehee, xerbee Buriaadmongol aradzonoi zarimlinь jamar nege nelenxii teritoori deere niiter nyylgөөd baigaa haa, Buriaad-mongolşuud bolbol avtonoomito xubi bolzo şadaxa baina geze avtonoomido esergyysegşed xeledeg baigaa.

Tereenhee gadana, Buriaad-Mongoldo xygzөngi azyiledberi ygei—zavoods, faavrikaş ygei, iime xadaa proletariaadş ygei baina, tiime tula, xerbee avtonoomito moziin baiguulagdaaş haanь, xydelmerişen angiiin zyghөө xytelberi xangaltagyi baixa baina geze xelsedeg baigaa. Myn, avtonoomito moziin baiguulaltiin xytelberiii xangaza şadaxa komuniis partiijna organizaaciin yseөn ba hulaxan baihaniil zaahan ygenyyd urda xelegdehen deere nemegdeg baigaa.

Yngerxedөө, avtonoomito mozo baiguulxa jabadalda esergyysegşe zarimuud bolbol avtonoomito yndehenei mozonuud ba jyredөө yndehenei organuudii baiguulxa jabadal bolbol niutagai nacionaliizmii xursadxaaza paartiin internacionaalьna poliitikahoo xolodon halxa jabadalda gansal xyrgexe baina.

Egөel iimenyyd hanalnuudai baidag tuxainь nyxer Staalinda duulgaxadam, nyxer Staalin edeeni erid burunşaaza, iimhanalnuud xadaa, marksiizmda esergyy, leniniizmda esergyy hanalnuud geeşe, iime hanalnuud xadaa manai paartiin politiikatai jamarş xamaagyi geeşe, manai paartiin yndehenei poliitikohoo jyyş oilgoogyi, jyyş oilgoxogyi xynyyd gansal iigeze xeleze bolxo geeşe, avtonoomito mozo baiguulxa jabadalda esergyysegşedei ene hanalnuudai negeniinş zybgeze xaragdaxa johogyi baina geeşe geze xelehen baina. Xerbee gansal buriaad-mongol aradzontoi teritoori deere avtonoomito mozo baiguulza bolxogyi baigaa haanь, buriaadmongolşuudai dunda huudag oros zoniii oruulalsan nelenxiisyy teritoori deere avtonoomito mozii baiguulza bolxo baina geze—nyxer Staalin tere doroo zaahan baina. Jyrdөө, yndehenei respyyblike bujuu mozii baiguulxa jabadal bolbol tereeniii gansal yndehenei gryype zonhoo emxidxexe johotoi gehen bişe, xarin jamar negen yndehenei respyyblike bujuu moziin, rajoonai teritoorido busa yndehetөniii, eneen soo orosii oruulza gyised bolxo baina geze nyxer Staalin zaahan baina

Nyxer Staalin bolbol Buriaad-Mongol avtonoomito mozii baiguulagdaaş haanь, xydelmerişen angiiin zyghөө xytelberi xangaltagyi baixa baina geze xelsedeg baigaa. Myn, avtonoomito moziin baiguulaltiin xytelberiii xangaza şadaxa komuniis partiijna organizaaciin yseөn ba hulaxan baihaniil zaahan ygenyyd urda xelegdehen deere nemegdeg baigaa.

Yngerxedөө, avtonoomito mozo baiguulxa jabadalda esergyysegşe zarimuud bolbol avtonoomito yndehenei mozonuud ba jyredөө yndehenei organuudii baiguulxa jabadal bolbol niutagai nacionaliizmii xursadxaaza paartiin internacionaalьna poliitikahoo xolodon halxa jabadalda gansal xyrgexe baina.

Egөel iimenyyd hanalnuudai baidag tuxainь nyxer Staalinda duulgaxadam, nyxer Staalin edeeni erid burunşaaza, iimhanalnuud xadaa, marksiizmda esergyy, leniniizmda esergyy hanalnuud geeşe, iime hanalnuud xadaa manai paartiin politiikatai jamarş xamaagyi geeşe, manai paartiin yndehenei poliitikohoo jyyş oilgoogyi, jyyş oilgoxogyi xynyyd gansal iigeze xeleze bolxo geeşe, avtonoomito mozo baiguulxa jabadalda esergyysegşedei ene hanalnuudai negeniinş zybgeze xaragdaxa johogyi baina geeşe geze xelehen baina. Xerbee gansal buriaad-mongol aradzontoi teritoori deere avtonoomito mozo baiguulza bolxogyi baigaa haanь, buriaadmongolşuudai dunda huudag oros zoniii oruulalsan nelenxiisyy teritoori deere avtonoomito mozii baiguulza bolxo baina geze—nyxer Staalin tere doroo zaahan baina. Jyrdөө, yndehenei respyyblike bujuu mozii baiguulxa jabadal bolbol tereeniii gansal yndehenei gryype zonhoo emxidxexe johotoi gehen bişe, xarin jamar negen yndehenei respyyblike bujuu moziin, rajoonai teritoorido busa yndehetөniii, eneen soo orosii oruulza gyised bolxo baina geze nyxer Staalin zaahan baina

guulxa jabadal xadaa, ton sag soogoo ba poliitikan talaaraa xelseengyi zyitei geeşe, avtonoomito mozodo nege xedii xubiinь oros zoniii oruulxadaa praaktika deerenь gyisedxeze bolxoor baina geze xeleed, Soveeduudai xuralai hyyleer ene asuudalii yndehetenei xeregii erxilxe arkomaadai koleegi ba Byxeorosiin Centraalьna Gyisexexe Komiteedai Preziidiym deere darui tabixii, niutag deeree tusagaar beledxelei xydelmeri darui jabuulxii ba 1921 onoi tengehee xozom bişe buriaadmongolii avtonoomito mozo bolgon halgaaxa jabadalii xangaxii namda duradxahan baina.

Tiixe zuuraa, buriaad-mongolii avtonoomito mozo bolxodo esergyysedeg eldeb tyrelei yzelnyyd ba urasxaltai partiijna organizaaciin şugamaar eridtemesel jabuulxa şuxala baihaniii nyxer Staalin zaahan baina. Gansal soveed zasagai ilalta, orosoi xydelmerişen angiiin ilalta bolbol tusagaar gyrenei xubi bolzo halxa xyrter bodoto yndehenei syleөji baga yndehetende xangahan baina, egөel iimehee, xerbee buriaad-mongolii tusagaar avtonoomito gyren bolgon halgaagaa haa, xydelmerişen angiiin zyghөө xytelberieer xangagdaxagyi baina geze hanaxaxь ton buruu geeşe geze nyx. Staalin tusagaar temdeglehen baina, buriaad-mongolnuud bolbol yndehenei proletariaadai tedeende baixa argagyi iime xygzeltiin şatada baigaa, tiimehee buriaad-mongol aradai revoliycioono xydeleөji xytelberilexe jabadal orosoi xydelmerişen angiiin ba tereenei avangaard—eөriinь niutagai organizaaca bolxo buriaad-mongolol komuniistnuudai organizaacatai komuniis paartiihaa garxa baina geze nyxer Staalin zaagaa hen Buriaad-Mongoloi komuniistnar bolbol Buriaad-Mongoloi byxii azalşan zonoi etigel ba tuhalamzada tyşeze, xydelmerişen angiiin ba byxe paartiin poliitikii jabuulhan ba jabuulxaş baina.

Miniii nyxer Staalintai uulzahan tyryyşiin uulzalga ba jarildaan eneen deere dyyrhen baigaa. Bi xadaa nyxer Staalinai asuudalii erid xursaar ta biza ba ygehen zaabariiinь eli todo baihaniii jixe gairaa hem Myn tere ydertөө, ydeşelen Moskvaada huradag buriaad komuniistnuudii, tedemniş oroidoo 10 haa ylyy bişe xynyyd baigaa, sugluulaad ene uulzalga tuxaigaa tedende xeleze ygehen bainab. Avtonoomito mozo baiguulxa talaar, paartiin yndehenei poliitikii ba nyxer Staalinai zaabariii yrgen olonilitөөe oilguulxa talaar beledxelei xydelmeride darui exile oroxo şuxala baihan tuxai haişaal ene zyblөөn deere gargagdahan baina.

Eneenei hyyleer xedexen xonood baixada, Narkoomnaacin koleegi deere ene asuudal xelsegdehen, buriaad-mongolii avtonoomito mozo bolgon tusagaarlaxiin şuxala baihan tuxai togtool abtahan ba beledxelei xydelmeriii darui exilexli duradxagdahan baina.

Miniii Moskvaahaa busaza jirehenei hyyleer, Irkyygel gybkoom ba gybgyisedkoom bolbol miniii medeeselii duulaad, Buriaad-Mongol avtonoomito mozo baiguulxa şuxala baihan tuxai togtool gargahan ba avtonoomito moziin xilii baiguulxa tusxai komiisa emxidxegdehen baina. Byxii statiis, kartografiis, socaalьna-ekonoomikiin ba busa materiaalnuudii narin şalgaza yzeөd, şine baiguulagdaxa avtonoomito moziin teritooriin projeektii komiisiin yzemzede tabihan baina. Ene projeekt xadaa komiisaar byriin gyised haişaagdahan ba udaanь Gybgyisedkoomoor batalagdahan baina. 1921 onoi tengeer ede byxii materiaalnuud Moskvaa elьgeegdehen ba Buriaad-Mongol avtonoomito mozo baiguulxa tuxai asuudal Byxerosiin CGK-oor eseslөn dekretirovaalagdahan baina.

Nyxer Staalinai zaabariaar şiidxegdehen xojordoxi tyyxete asuudal bolbol — xojor avtonoomito mozonuudii negedxexe tuxai ba Buriaad-Mongoloi ASSR-ii emxidxen baiguulxa tuxai asuudal bolno Ene asuudal bolbol Daalьna Vostoogoi Respyyblikii usadxaxatai ba byxii Daalьna Vostoogoi soveed bolxotoi xamta garhan ba 1923 onoi janvaarьda nyxer Staalintai uulzahan uulzalga deere şiidxegdehөn baina. Bi—xadaa, Buriaad-Mongoloi ASSR-ii baiguulxatai xamta garxa berexeşeelnyyd tuxai nyxer Staalinda elieer xelehen bainab. Doloro zaagdahan asuudalnuud todorxoi tabigdaahen: negedxi—RSFSR-ei ba Daalьna Vostoogai Respyyblikiin territoori deere baigaa xojor Buriaad-Mongol mozonuudii avtonoomito respyyblike bolgon negedxexe, zygөөr, respyyblike bolgoxo gyaldi mozogyгehen asuudal principiaalьna tabigdahan baina; xojorto—Pribaikaalьsk (Baigal şadarai) gybeerniii usadxaxa tereenei zarim rajoonuudii Buriaad-Mongol ASSR-te niilyylxe tuxai; gurbadaxi asuudal—respyyblikiin ceentrii Deede Yde gezebatalxa tuxai. Ene asuudal bolbol Pribaikaalьsk gybeerniii usadxaxatai xamta garhan ba eneentei daşaramduulan myn iime asuudal tabigdahan baina:

olonxinь oros zontoi goorodii Yndehen respyyblikiin ceentr bolgoxonь politikan talaar taaramzatai geeşe gy (tiixedee Deede-Ydede 80-100-haa olon bişe buriaadmongolşuud baidag baigaa).

Mynөө iime asuudalii tabixa jabadal olonxi nyxedte enieөştei şingieer xaragdaxa baigaaş haa, tere yjedee ene asuudalnuud aixabtar şuxala, ton jixe, ton principiaalьna asuudalnuud baigaa geeşe. Tiixede, byrzyaazna nacionaliis etegeedyyd bolbol oros zontoi rajoonuudii Buriaad Mongoltoi niilyylxen politikan talaar taaraxagyi ba boloşogyiş jyyme geeşe gezeөөxe xeledeg hen. Tedener bolbol respyyblikiin ceentrii Deede Ydede baiguulxa gexede esergyysehen baigaa, jyyndeb gexede, tedenei xeledegei johoor, respyyblikiin ceentrii Deede Ydede baiguulxada goorodto bygede şaxuu oros zonoi nuudag deereheenь, respyyblike xadaa yndehenei „niiuur şaraigyi“ baixa baina, avtonoomito mozodo oros zonoor olon rajoonuudii niilyylxe jabadal bolbol gansal oros ba buriaad zonoi xoorondoxi xani xarilsaaji xursadxaxa baina, ende xadaa yndehenei antagoniizmhaa bişe jyyns bolxogyi, jyyb gexede kylьtyyrne baidalaar muuşag buriaad zon bolbol şoviniis yzel hanaltai oros zonoigoo soxiso doro yrgelze baixa bolxo baina, xerbee jixenxidee buriaad-mongol zontoi nelenxii negedemel teritoriin baiguulagdaa haanь bodoto-yndehenei Buriaad-Mongol respyyblike baixa bolxo baina.

(Ygelzeleleny 2-dox. niiurta)

BMASSR-ei SOVEEDUUDAI VII ONSO XURAL

Buriaad-Mongol ASSR-ei Konstituuciin projeekt tux

nyxer M. N. JERBAANOVAI elidxel

Negedexi niuurai yrgelzebe

Buriaad-Mongol ASSR-ii bai guulsiin „zyigy-ji" udxalxadaa iigeze xeledeg zonuud baihan juma--Buriaad-Mongol respyyb likii baiguulxa jabadal japoonai imperialiizmda tuha bolzo dotoroi nacionaliis etegeedyydei xydelmerice hergeexe jabadalda xyrgexe baina, ene xadaa, japoonfanai panmongoliizmii agitaacalxa ba propagaandalxa jabadalda taatai erxe olgoxo baina geze xeledeghen. Japoonai imperialiizm boibol semioonovtonai yjede mareoneetoqno „Pan-Mongoloi gyren" baiguulxii oroldohon baina. Iimenyyd yzel bodolii barimtajagsad bolbol buriaad-mongoloi organizaaca jixe hula, respyyblikii xytelberileze ba udaridaza sadaxegyi baina, Buriaad-Mongoldo odoo baigaa kaadrnuudanb respyyblikiin oorganuudii xytelberilexedee dutamag baina, tiimehee eldeb tyrelei byrzyaazna--nacionaliis elegeedyydei gyrenei aparaadta surgaxa ba seriingee politika jabuulxa jabadaliinb xyngedxeze ygexe baina, ede byggede xadaa, eldeb tyrelei kontrrevoliyeioono hedelgenyydei gargx jabadalaida zoxid taatai erxe baidai olgoxo baina geze xeledeg baigaa.

Ede byxii hanai bodolnuud tuxai nyxer Staalinda niedeesexedem, tyryysiinxideel adali ton todorxoi ba elixen zaabari ygehen baina. Nyxer Staalin bolbol, nen tyryyn xojor avtonoomito mozonuudii niilyylen avtonoomito respyyblike bolgoxo asuudal ton sag soogoo tabigdahan ba politikan talaar xysed zyitei baina, tiime xadanb avtonoomito mozo bise, xarin avtonoomito respyyblikii baiguulxa xeregtei geze zaagaa hen. Ene xadaa yrgen oloniitiin urda yndehenei zasagai oorganuudai etigel xyndii yrgexe ba eneentei xamta ene xadaa manai gadaada politikiin—mantai xani barildalgatai Mongoltoi bidenei xarilsaxa xarilsaanai talaar politikan udxaşanartai baina geze nyxer Staalin xelehen baigaa. Buriaad-Mongoloi Avtonoomito respyyblikii baiguulxa jabadal xadaa Leninei yndehenei politikii bodoto baidal deerenb bolşeviiguudai jaaza jabuuldagii xaruulxa baina, buriaad-mongol aradta bodoto yrgen syleeli Soveed zasag jaaza olgoob gehen zişee bolxo baina, ene sylee xadaa, avtonoomito respyyblikiin foormoor bejee daangi gyren bolzo Buriaad-Mongoloi tuhaar bolxo jabadal soo bejelyylegdexe baina—geze nyxer Staalin xelee hen.

Nyxer Staalin bolbol respyyblikii emxidxen baiguulxa jabadal japoonai imperialiistnuudai tuhada xegdehen xereg bolxo tuxai xeledeg jabadalii ton erideer buruuşaahan baina. Manai paartiiin yndehenei politikiin angiin şanarii ogtolon medexegyi xynyyd egeel iigeze bodozo bolno geze nyxer Staalin sexe xelee hen. Buriaad-Mongoloi respyyblikii baiguulxa jabadal oron detoroi nacionaliis, bodoto deere kontrrevoliyeioono elementnyydii xydelgexe ba bexizyyixe jabadal da xyrgexe bişe, xarin respyyblikii emxidxen baiguulxa jabadal bolbol urdanb xaantai gaar darlagdaza ba myl zegeeze baihan, RSFSR-ei byxiinuudsi xani barildalgiin tygi bexizexe jabadalda xyrgexe baina. Ene xadaa, gansal Detoroi kontrrevoliyyeo bişe, ogn byxii imperialiis gyrenyyete esergyysexe, RSFSR-ei bgsii araduudsi negedemel froontii bexizyylxe genen udxatai. Tiimehee, Buriaad-Mongol respyyblikii emxidxen baiguulxa jabadal bolbol japoonai imperialiistnuudii şangadxaxa baina gedeg ygenyyd—demiperialiistnuudii ba xoshon zyydenyyd geeşe. Respyyblikii emxidxen baiguulxa jabadal bolbol buriaad-mongol niutagta orol taariin ba xaxad proletaarb elemeentnyydii debzyylxe ba edibxitei bolgoxo tedenei byrzyaazna ba byrzyaaznacionaliis elemeentnyydte emxideigeer dobtoloxo jabadalii şangadxaxa baina geze nyxer Staalin xelee hen. Buriaad-Mongolei komuniis organizaaca bolbol ene ysloovi deere byri bexizexe azaişan aradta eehe diingee nyleeji ulam şangadxaxa, eeriingee zergii byri bexizyylxe ba oloşoruulxanb labtai. Egeel eneegeer respyyblike dotorxi zasagai oorganuudii xytelberilexe jabadaliinb xangagdaxa baina. Saaşanb, respyyblikii emxidxen baiguulxa jabadal bolbol respyyblike dotoroo angiin daisadtai erid şangaar temesexe zoxid erxe baidalii baiguulxa baina, ene temesel xadaa, respyyblike dotoroo manai paartiiin proletaarb angiin şuga mai ilaxa jabadalda erxe bişe xyrgexe baina geze nyxer Staalin temdeglehen baigaa. Tiimehee, partiijna zergii bexizyylxe buriaad-mongoloi azalşa intelegeenciin dundahaa byxii loijaalbno elemeentnyydii xa baaduulxiin xazuugaar, respyyblike dotoroo proletaarb ba xaxad proletaarb elemeentnyydii negedxen xagsaaxa ba demzeexe jabadalii taanar, Buriaad-Mongoloi komuniistnuud tyryyşiin eelzenei zorilgo bolgon tabixa johotoit,—geze nyxer Staalin xelehen baina. Manai komuniis paartiiin tugii, Leninei tugii şanga barigtii,—geze nyxer Staalin xeleed, gariin bariaa hen. (Aplodismeent).

***

Tere saghaa xoişo arban dyrben zil yngeree, Buriaad Mongoloi bolbşeviiguud ba tedenei xytelberi doro byxii Buriaad-Mongol oloniite bolbol Leenin—Staalinai tugii deere yrgeze jabana, esesee bidener bolbol manai Buriaad Mongoloi Avtonoomito Soveed Socialiis Respyylikiin Staalin Konstituucii batalaxaa suglaraad bainabdi. (Aplodismeent).

Manai respyyblike bolbol eeriingee ene tyyxete xuraldaa jamar amzaltatai jireeb?

***

Nyxed aa, manai respyyblikiin togtohon saghaa xoişo yngerhen ene arban dyrben zilei torşo soo manai baidalda bolhon xubilaltanuud deere, manai tuilahan amzaltanuud deere togtozo xelexiim zybşeegiit.

Respyyblikiimnai dotor jixe socialiis azyiledberi urgaa Xerbee, bidener bolbol anxa respyyblike bolzo togtoxodoo 2,6 milioon tyxerigei produukca ygedeg nege xeden zize azaxuinuudtai baihanaa, mynee 130 milioon tyxerigei valovoi produukca ygedeg 70 garan jixenyyd ba baganuud azaxuinuudtai bolood bainabdi. Manai respyyblikiin togtohonhoo xoişo 10 garan jixenyyd azaxuinuud baiguulagdaa. Gansaxan xojordoxi tabanzilei torşo soo Ulaan-Ydiin parovooz-vagoonai zavood, Zdiin volsfraanai kombinaad, Şilei zavood, Centraalsna Elegtro staanca Teplo—Elegtro Centraalb, Burgazanai altanai kombinaad aşaglalgada oruulagdahan baina. Myn edeexen zilnyydei torşo soo xydee azalai produukca yiledberilexe azaxuinuud bytoogdeed xydelmerilze baina: Manai kombinaad, Melsk ombinaad, tohonoi zavood, talxanai zavood. Ede bygede xadaa, manai Buriaad Mongoloi omog ba bajar myn

Azyiledberiiin urgaata xanta azyiledberiiin zon, xydelmerişen angi ba soveeintelgeence urgaza baina. Xydelmerişen ba albaxaagsadta too 1923 ondo 11-o minga baihanaa, 1936 ondo 700 minga boloo. Azyiledberiiin xyiel nerişen 3 mingahaa 24 magsyrter urgaa. Ene sagai torşoo xydelmerişen ba soveeintelgeenciin yndehenei kaadrnuud urgaa.

Zavoduudai urgaxatai xamta xydelmerişenei şine socialiis gooroduud ba tosxonuud olon bolzo baina, edener xadaa--hyylşiin şine teexnikiin johoor, ali byxii kylstyyrne ba azabaidalai taaşaalta xeregselnyydteigeer (vodoprovood, centraalsna dulaasuulga, basnivaanna), skveernuudtaigaar, restoraantaigaar, gostiinicanuudtaigaar, teaatrtaigaar ba busa kylstyyrne alban gazarnuudtaigaar barigdahan PVZ-ai socialiis goorod. Ajaar xoliin Zakaamenai aimagta Zdiin barilga şadar nege goorod bodozo baina, ene xadaa, elegteriin galaar jalalzahan şine barilganuud byteze baina. Myn ajaar xoito Bauntiin aimagta Cipikaan geze socialiis goorod byteze ba yrgedeze baina.

Egeel iimehee goorodoi zonoi too olon bolzo baina 1923 onhoo 1936 on xyrter gooroloi zonoi too 4,4 daxin Ulaan-Yde goorodoi zonoi too 6 daxin olon bolhon baina.

Traansportamnaiş urgaza baina. Tymer zamai halbari haianuud zil jirexe byri yrgedeze ba şinedxegdeze baina. Myrenei paroxoodstvo, avto traansport ba niutagai aviaaca amzaltatai xygzeze baina.

Xydee azaxui yndehoereo xubilaa. Mynee, yrgen talaar nyyze jabahan urdanai buriaad-malazaltai ymsiinxid manaida ygei. Buriaad-Mongoloi tala gibi deere tomo-tomonuud kolxoozuud, tedenei selicenyyd maşiina traagtorai staancanuud, traaktorai masterskoinuul, burguulinuud, bolsniicanuud, kiyybyyd, unşalgiin baişanguud delgeree. Urdanai buriaad mynee traktoriist, kombainioor, brigadiir, maaster, inzenier mexaanig g. m. boloo. Urdanb talxa tariaa xeregledeggyi, xaxalazaş, tariaaş tariza şadadaggyi buriaaduud, --mynee gansa tariaa bişe, nyn kapuusta, kartaavka, ogyree ba pomidoornuudii azallaza huraa.

1923 onhoo 1937 on xyrter respyyblikiin tarilgiin talamai 183 mingan gektaarhaa 525 mingan gektaar xyrter—2,8 daxin urgaa, malazaltai aimaguudta 5 daxin şaxuu, şeniigiin tarilgiin talamai doloo daxin, ogoroodoi kylstyyr 5 daxin urgaa.

Manai malazal yndehoereo xubilaa. Xerbee, byxii malnuud yb l zun ilgaagyi ide exool biderelge ba şeno arjaatan, halxin xagsuuhaa bejee xamagaalgada xyse şadalaa aldaza, jamarş xaruulgyi tala gubi ba xada uulaar zaiza denşeze jabadag baihanaa,—mynee manai mal oroldolgetoi malşadaar xuruuhalagdaza, dulaan baira ba bydyyn tezeeleer xysed xangagdanxai, malşad ba haalişadai erxim xaruulaar xangagdanxai baina. Kolxoozniguud bolbol malazalii xyzyylxiin tylee şangaar oroo. Tedener xadaa malaa oroldolgotoigoor haizaruulza baina. „Rambylijee" yylterei mironoosoor xonidoo metiislexe jabadal amzaltatai gyisedxegdeze baina. Kolxoozuud bolbol miaxa nooho ba arahaa xudaldaza, zil byri xeden zungaad mingaad tyxerig olzo oruulna.

Manai tyryy kolxoozuudai kolxoozniguud bolbol urdanb ynieenhee miil 200-300 liitr hyy zil soogoo abdagaa naada barin hanaza baina. Mynee kolxoozniguud bolbol metizaaciin ba hain xaruuhanai aşaar, zil soogoo nege ynieenhee 700-1000 liitrhee 3000 liitr xyrter haana. Kolxoozniguudtai simentaai yylterei malii durataigaar ysxeberilexenb deenii bişe baina. Hyylei zilnyydei torşy soo kolxoozno yylterte azaxuinuudai xygzeheniinb lemii bişe baina. Tereenhee gadana, orlooviin yylterei xatarşanuul kolxoozniguudta jixe xyndeteigeer xaragdana. Manai kolxoozniguud bolbol adunmorid xadaa gansal manai azaxuida bişe, myn Ulaan Aarmida, manai aguu jixe Exeoroniii xamagaalalgada xeregtei gezenain oilgozo, niutagaigaa moridii orloovskiin yylterte xatarşanuulaar metiislen, aduu morinoi azalii jixe halzaruulza baina.

Kolxoozuudai baidal bolbosoн şanga şadaltai bolzo baina. Gansal xantalgiahan bişe myn kolxoozniguudai ymsiin medelei malnuudai too tolgoi urgaa. Manai respyyblike bolbol nege ail byriiin dundu zişeegeer malaar xangagdahanai talaar SSSR dotor tyryysiin huurinuudai negii ezelne. Zyyn aimagai kolxoozuudii gyrenei ujalgata tuşaal ganuudhaa syləəlexe tuxai nyxer Staalinai duradxalaar abtahan, paartiiin Centraalsna Komiteed ba SSSR-ei AKS-ai 1934 onoi fevraaliin 5-nai yderei togtool bolbol malazalii xygzyylxe jabadalda ton jixe udxaşanartai baihan baina. Ene xadaa kolxoozuudii bexizyylxe ba malazalii xygzyylxe xeregte ton şuxala faakta bolxo baina. Malazal ton erideer əədelen xygzəə.

Xydəə azaxuin arteelai Staalin ustaavii bodoto baidal deere jabuulxa ba gazarii mynxeləə edlexeer kolxoozuudta bexizyylxe jabadal bolbol kolxoozuudii bexizyylxe jabadalda tusagaar jixe udxaşanartai baina.

Mynəə hainaar xydelmerilze jabahan kolxoozniguud eəriingee ymsiin medelde 2-hoo 7 xyrter hualiiin ynieedtei, 40-60 xyrter xonitoi ba 1-2 morid toi baina. Xydee azaxuin arteelai Staalin ustaav bolbol niitiin interees ba kolxooznigai xubiiin intereesii ligeze iimeer zoxilduulan tabina

Mynee tariaaşanai azaxuin 91 proc. kolxoozuudta negedenxei, kolxoozuud bolbol xydəə azaxui soo tarilgiin talmain talaar 96,6 proc. malazal leere 89,8 proc. ezelne. Ymsiin azaltan bolbol xydee azaxui soo tarilgaar 0,6 proc. malaar 6,8 proc. ezelne.

Maşiina traaktorai staancanuud ene zilde kolxoozuudai tarilgiin 83 proc. azallaa. Mingaad traaktornuud, zuugaad kombainuud mingaad priceepenyyd, zuugaad avtomaşinanuud kolxoozoi azalii xyngedxene, kolxoozniguudai azalai bytəesii jixedxene.

Kolxoozuudta şine xynyyd—udaarniguud ba staxaanovtan azalda socialiis johoor xandaxa zişeeji xaruulagga, azalai ynder bytəesiin maasternuud olon boloo. Edenei erximyydenb yngeregşe zilde Kreemlb soo nyxer Staalintai uulzaxa zol zajaanda xyrtehen ba deede xaira--oordenuudii abhan baina. Manai oordentod bolbol mynee tosxon ba huurindasi socialiis azalai bodoto emxidxegsed ba vozaaguud myn bolno.

Yngerhen sagai xuuşan ylegdel—yseq bişeg medexegyi ba bydyylig jabadal amzaltatai dabagdaza baina. Mynee manai zonoi 85 proc. şaxuunb yseg bişeg medexe boloo. Xyygedei bygedeniitiin exin huralsal bejelyylegdehen ba bygedeniitiin doloon ziiei huralsal amzaltatai jabuulagdaza baina. Hurguulida huragşadai too 1923 ondo 21 minga baihanaa, 1936 ondo 100 garan mingan xyn boloo. Hurguulinuudai bagşanar ba busa kaadr 1923 ondo 684 xyn baihanaa, 1936 ondo 2569 xyn bolhon baina. Respyyblikiin togtohonhoo xoişo xeden deede hurguulinuud ba dunda hurguulinuud baiguulagdaad, mynee xydelze baina Bide 1923 ondo negeş deede hurguuligyi, miil 2 teexnikyntei, 12 dunda miil exin hurguulitai, miil exin hurguulinuudtai baihanaa, odoo 3 deede hurguulitai, 8 teexnikyntei, 117 dunda, 711 exin hurguulinuultai bloobdi.

Ede byxii aguu jixe anzaltanuudii tulahandaa, bidener bolbol manai komuniis paartida aguu jixe Staalinda ujalgatuibdi. Egeel edenerei yrgelziin anxaral oroldolgo manai amzaltanuudii xangaa. Ene oroldolgo ba tuhalamzanuudai nege todo zişeenb xadaa, Buriad-Mongoloi kylstyyrne baigululta ba aralai azaxuiji xygzyylxe xemzee jabuulganuud tuxai AKS-ai ba Centraalsna Komiteedai 1935 onoi ijyyliiin 16-nai yderei togtool mya bolno.

Nyxer Staalin ba tereenexani xaluun nyxeliins a. n. Moolotov, Voroşiilov, Kalinin ba Mikojaantoi manai respyyblikiin azalşanai delegaciin, Kreemlb soo uulzahan tyyxete uulzalga bolbol Buriaad-Mongol azalşanai zyrxii baragdaşagyi ba arlalga, omogorxolgo ba entyziaazmaar dyyrgee hen.

Bidener bolbol delegaaciin Kreemlb sooxi uulzalga deere nyxer Staalin ba nyxer Molotovoi zaabarinuudii gyi sedxexiin yndehe huurl deere ayylşiin yjede xygzeltiin, zamaar ilangajaakylstyyriin halbari deere, neliced tyrgen uragşaa dabxiaabdi. Gyrenei xojor şine teaatrnuud xydelmerilze baina. Plooneernuudba oktiabriaaduudai respyyoliken baişan şineer tyxleeregdeed ba neegdeed baina. Xojor uran haixanai baişanguud neegdeed xydelmerilze baina, azaxuinuud ba kolxoozuud deere niitiin uran haixanai kryzooguud ba kolektiivuud emxidxegdehen baina. Kolxoozoi klyyb unşalgiin baişan, orkeestr, stadion, raadioo, uran haixanai iskyystvo—edebygede xadaa tosxon ba niutag byriiin xereglel boloo.

Eryyl enxe xalaa ba eryyl enxe yje urgaza baina. Yngerhen sagai buzar ylegdel—sociaalsna ybeşeniii amzaltatai usadxan halgaza bainabdi. Respyyblikiin togtohon saghaa xoişo bolniicanuudai too tabadaxin şaxuu. Tedeen dotorxi oronuud (kolkonuud) naimaxaxad daxin urgaa, dispaansarnuud, feelbdşerei ba akyşeerknyydei pyynktnyyd, xyygedei jaaslinuud, konsylstaacanuud ba hynei kyyxninyyd yrgedəə. Mynee yjede olon xyygeltei byte exenernie tuhalamza yzyylxe tuxai Staalin xuulinai xamta emegtei buriaaduud exenernyyd bolbol bodoto baidai deeree tereenei azahuudalii haizaruulxa ba yrixyygediinb xymyyzyylxe talaar gyrenei bodoto tuhalamzii xaraza oilgozo baina.

Tosxon ba huurinai şarai yadeheeree xubilaa Kolxoozuud bolbol urdanaigaa eşegei gernyydei oronlo gereltemo tomonuud baişanguudii bolxoozo, tosxon ba huurinuudaa haizaruulan nogooruulza, kolxozoi baani, klyyb, hurguulinuud g. m. bariza baina.

Nyxed Staalin ba Voroşiilov bolbol Ulaan Aarmiiin xeseg bolxo Buriaad-Mongoloi seregei yndehenei xesegii baiguulxa jabadalda ton jixe laa xanduulhan baina bolbol seregei xesegii xa jabadalii baga k nuudai sostaavii beled guulihaa exileed, ene limnai morito eskadronei hyyleer morito tiigeed morito poolk b esesee, nyxer Staalina xalaar morito tusxai bolhon baina. Buriaadloi erxim xybyyd-i zagsahan ba hurazaa Buriaad-Mongoloi mori bolbol togtohoor arbazil bolzo baixa zuuraa, ta Ulaan Aarmiiin mu daişalxii xesegyydei geeşe geze eeriigee x Xitadai Zyyn tymer zam deere bolhon konfliikti de xitadai sagaan banetai temesexe temesel riaad-mongol morito nai xaruulhan geroilig sel bygedend- eli baixeneenei tylee arban seregşed ba komand Ulaan Tugai oorden-xair abhan baina Manai g morito brigaada, ba seregşed ba komand bolbol Buriaad-Mongol nai omog myn. (Aplodis

Manai respyyblikiin tituucii xaraza yzeiin talan abxiin tulada, B Mongol azalşanai tylee bidenerei suglaraad socialiis baiguulaltiin axe tyyxete ilaltanuudagii bidenei gargaza ene tyyxete ba zoltoi xenei ankaral oroldolgonei onso xytelberieer ezaltanuudii tuilabandaa gataibiibdi, tereende- axe ba tyrel Staalinda dii igee tyryysiin ygii xisagyi inaglalai ba bejeegi baihanai ygii zoriul

(Nerjeme ovaaca bolzegede xyl deeree bolono

II. Konstituuciin projeekt tuxai Buriaad-Mongol orondo teren tusagaar udxaşanartai baihan tu

Buriaad - Mongol ASSR-ei Konstituuciin projeekt bolbol SSSR-ei Staalin Konstituucatai ba RSFSR-ei Konstituucatai byrin xysed taaralduulza zoxioogdohon baina. BMASSR-ei Centraalsna Gyisedxexe Komiteedai preziidiymeer baiguulagdahan Konstitucioonna Komiisa xadaa Konstituuciin projeektii naribşalan zoxioobonoigoo hyyleer Respyyblikiin CGK-iin preziidiymei ba RSFSR-ei Byxe Rosiin CGK-iin preziidiymei Konstitucioonna Komiisiin yzemzede tabihan jym. BMASSR-ei CGK-ai preziidiym bolbol Komiisiin xyrgehen Konstituuciin projeektii haişaaza ene respyyblikiin Soveeduudai Onso VII xurala. yzemze ba batalamzada oruulba.

Myneeder bolbol buriaadmongol aradai baidalda istoorito yder myn bolxonb hezegyi. Bejee daangi avtonoomito gyren bolxo Buriaad-Mongol Respyyblikiin Konstituuciі bidener exin tyryynee yzemzelze ba batalza balnabdi. Urdanb bide eəhediingee Konstituucatai baigaagyibdi. Manda zybxon le Konstituuciin gol zuramuudai xaraalamzanuud başaş, ede gol zuramuud BMASSR-ei CGK-ai preziidiymeers yzemzelegdeegyi, tereenhee baitagai SSSR-ei ba RSFSR-ei centraalsna organuudaars yzemzelegdeegyi baigaa. Mynee tanda xyrgegdeed baihan Konstituuciin projeekt bolbol ynendee Buriaad-Mongol ASSR-ei exindygeer Konstituucanyn geeşe.

Konstituuciin projeektde xabaatai zarim asuudalnuudii delbelen xeereze ygeje. Zygeer, bi gansaxan le manai respyyblikiin onso eəre baidalii xaruulhan Konstituuciin zyilnyyd tuxai xelexe bainab. Konstituuciin negedygeer bylegii—oloniitiin baiguulga tuxai bylegii abaad yzeje. Ende xamag zyilnyyd byxiidee SSSR-ei ba RSFSR-ei Konstituuciin zyilnyydtei byr sed zoxilduulza xeleg baina.

Soveeduudai Onso VII deere xelehen elidxel soog xer Staalin ton eli ba todi ledeg zangaaraa ene byleg xii tailbarilaza ba prinei na barimtiinb olgozo y baigaa Taanar bygede, baigaaşad. SSSR-ei Kons ca ba nyxer Staalinai el delgerengiigeer yzehen b tiime deerehee minii ter togtohonoiş xereggyi, tiig ene xuralai yngernen daani deere SSSR-ei Kons ciin projeekt tuxai elidxel xelehen bainab. tituuciin ene zyil tuxai zuuraa nege asuudalda to xyselenteib—tere asuuda bol xaanta zasagai ba imperialiis byrzyaziin henei darlaltahaa bu mongol aradii syleel tuxai ba nacionaliis korevoliyyeii butasoxihono xai asuudal baina. E tuxai Konstituuciin projee 2-dxi zyilde xelegdehiinnar magad azaglaa bezet.

Buriaad-Mongol oronoi cialiis baiguulaltiin yngearban dyrben zilei zam bnen tyryyn SSSR-ei xmerişen angilin geroilig inuudai zam myn g eşe. deere xelehenii johoor, inle byxii SSSR-ei xydelmeangiiin sexe tuhalamza xze, manai komuniis paaba aguu jixe Staalinda uduulza Soveed Socialiis riaad-Mongol oron bailan, debzehen ba badar baigaa. Yngerhen arbanben zilei torşo dotor oruuraa Buriaad-Mongol A bolbol xaanta zasag ba ltalizmda darlagdahan bagoolşologdohon xozomdzaxa xizaar niutag baihamynee socialiis azaxuijtzaltataigaar baiguulza bal tyryy zergiin yndehenei pyyblikenyydei negen rbolbo.

(Yrgelzelelenb 3-daxi niuurta)

BMASSR-ei SOVEEDUUDAI VII ONSO XURAL

Buriaad-Mongol ASSR-ei Konstituuciin projeekt tuxai

nyxer M. N. JERBAANOVAI elidxel

(2-doxi niuurai yrgelzelel)

Oktiaabriin socialiis revo ... boltor buriaad-mongol ... zil soo xaanta zasa... dalta dooro baihan belei... bolbol Buriaad-Mongol ...noi azalşan niitii poliitikan, ...omnikan ba kylьtyyrne ...aar aiyab tarşangaar darlaza ...han yje baigaa. Xaanta ...agai poliitixan platfoorma ...bol „ezen xaanta johon, ...dlig johon ba ynen aldarta ...an“ gehen gurban yge soo ...geed baigaa. „Gansal ezen ...anta zasagai baigaa sagta ...soi gyren xyse şadalaa, ...u jixejee yzyylze şadara. ...sii dotor ezen xaanta zasag ...bol yje zalgaldahan yn le... ...el xereglel myn geeşe, ene ...i haa Rosii baiza şalaxa-. Orosoi ezen xaanta zasag ...or Rosiin tyges dyyren ..., bata bexinь, xyse şa... ...ba aguu jixenь yzeg ...“ geze xaanta zasagai ...rhaşa deeremşed tiixe yje... ...bişedeg hen.

Aradlig johon“ gehen foor ...la bolbol jixe orosoi şovi... ...ntin idioloogiin yzegdel ...n baiza iime udxatai xereg ...log hen: „Orosoi yndeheten ...bol negen exitei ezerxeg ba ...olon zonrilogşo yndeheten ...n. Ene naaca gyren dotor ...saarranaal nojolon zonxi... ...erxetei Rosii bolbol xu... ...rilaşagyi nege. Zara xizaar ...busa tyrelted xadaa oros ...lai hyr xysende byrimyhen ...edexe johotoi“. „Oros ara... ...xysen“ gehen loozung ...ro, oros aradai nereer be... ...daldalza tiixe yjiin Rosii... ...legeel tomo pomeeşig bolxo ...n tyryytei jixe orosoi po... ...şig krepostnig byrimyhen ...nden nojolzo baigaa. „Oro... ...aradii“ bişe byxii araduud ...yrildyylen tabiza, xaanta ...g bolbol nacionaalьna ...erxeldee myjeerxeldeeji ali ...oor xeeryylded, eneegeeree ...ii azalşan niitii, myn zaxa ...arai ba koloonuuudai azal... ...niitii tedenei nacionaalьna ...angiin zorilgonuudhaa xo... ...on hamaaruuldag, revo... ...lьonno bosolgohoo (tehe... ...ee) aldag baigaa.

...ynen aldarta şazan“ gehen ...myla myn le tere zorilgo... ...iuha tyxem boldog hen. ...estoos şazan bolbol xyn ...lii „tymer beeleigeer“ ba ...l baixadaa tedii zoristoi ...alьna, tedii ynen ba bo... ...baidalda taatai, xubiilo ...lalda sedxil zyrxende zo... ...lhan aguu jixe hurgaai ...“ geze baha tede guur... ...degeeşel bişehen bai...

...zalşan olon niitii jyrenxii ...renь, ilangajaa koloniaalь... ...araluudiin darlaxa ba bo... ...lşolxo lonь xaanta zasagta ...el „tymer beelei“ xeregtei ...gaa. Imagta le „ynen al... ...ta şazanar“, „xrestiaan do... ...deeteiьnuudei loozung doo... ...xaanta zasag bolbol tere ...in Rosiin araduudai yn de... ...ei talaar bejee daargi ba ...ee bolxo gehen zaaxanş ...elzelgii xatuu şangaar da... ...a, eerliingee darlalga bo... ...lşolgiin poliitikii, oros ...lxa poliitikii gyisedxez... ...gaa.

...reemelьde paarti ba zasa... ...udaridagşadtai ba nyxer ...alintai manai delegaaciin ...lzaxada xelehen yge soogoo ...iii xabsargalsahan istoorito ...tymeentnuudii taanar ma... ...lhanana bezet. Myneeder, ...lende istoorito ene yder, ...le dokymeentnuud tuxai ...ha nege hanuulxiim zybşeet. ...Ulzalgan deere bi iize ...ehen baigaab:

„Buriaad-Mongoloi arad zo... ...ltyyxe (istoori) bolbol şu... ...ar bişegdehen zigşyyrite ...lxarai xara xuudahaar dyy ...ren jym. Buriaadmongol... ...ud ynenii erize abaral xai... ...guiza tyleelegşedee xaanai ...oovniguudta generaalnuudta ...anda eertenь xyrter jabuul ...g baigaa.

Ene jabuulgadaa zoriuulza ...ad zonoi mynge zeeri jixeer ...gluuldag, guilga ailadxal ...şedeg belei. Ene guilganuu... ...ьxariuugyi orxigdodog bai...

Olon gailganuudtai negenei xariuu „xaira“ xylieehen jym. 1904 ondo Daalьna Vostoogii zorizo jabahan xaanai ministr Kyropaatkin Çiteer dairaba. Tixelenь buriaadmongolşuud nojod çinoovniguudta xaşagdaza xairagdaza bainabdi geze, xyngelelte gaiza, Kyropaatkinda delegaaba elьgeehen jym. Kyropaatkin ministr delegaacii xylieeze abaal guilgadaль iize xariuu xelexedee:

„Arad zonoitnai muu abari gargaa haanь taanar xariuusaxat. Burxan zailuul, genete zonoitnai ali ba sylee erxiin doxioo temleg yzyylee haanь, ezen xaanai zarligta zyriee haanь, buriaad taanar agşan zuura oron delexei deerehee arşagdaxabdi geze medegtii, oilgogtii. Buriaad taanadai geşkehen myrş ygei bolgoxob li. Xaraad yzegtii, ende xedii şineen oros seregyyd. baina geeşeb. Iime seregyydii xeden zuun mingaar ende asarxada bolxo! Taanarii niyde sabşaxa zuura iza daraza ygei xexebdi. Taanar jyyş erixe joo erxe ygeit. Gui rangiin johoor raira gaixadatnai bolno beze“ gehen belei

Xaanii generaal buriaadmongol aradai guilgala iime xarluu ygehen jym

Gansa ene bişehen daa. 1674 ondo xaanai vojevooda bahal buriaadmongoloi aradii oron delxei deerehee arşazarxixab geze zanahan jym Tere vojevoolai bişehen zariralta soo:

„Galta zemsegtei olon xynyydii xydee niutaguudaar jabuulza, taniii, exener ba xyygediitnai, xydee zoniii, xynhee gadana mal aduuhii duuhan aluulxa, xiuduulxa, eşegii geriinь xairagyi galdaxa. Xyoi ii amidii yleexegyi, amidiigaar abxagyi, barisaanda abhan xyneigee tylee abhan zeeriii busaaxagyi, taanarşuu jyymii bygedii boozo ylgeze tologoin saaza xexe“ gehen baina.

Ene bolbol Kyropaatkinai xelexehee 230 zil erte bişehen zaxiralta. Kyropaatkin Vojevoodo xojor jamar ilgaataib gexede, jamarş ilgaa baixagyi. Xaanai nojodoi jabadal Kyropaatkinai yjede byri yiyy xetuu bolhon baixa. Enenь Kyropaatkinai xariuuhaa oilgogdomoor.

Zygeergyi xozomoi dokyneent bidende baina. 1919 ondo buriaadmongol aradai tyleelegşed niutag niutaguudta taiguulagdahan buriaadmongolşuudai yndehenei oorganuud bolxo aimaguudii xuuliaaraa batalza ygiit geze Kolçaagii guihan baina. Kolçaag bolbol tyleelegşedtei uulzaxii arsaza, guilgiinь yzemzelxii miniistrnyydeigee negen le daalgahan baina. Ene guilgada ygtehen xariuunь ton tobşoxon baigaa. Kolçaagai dotoodo xeregei miniistr guilga deerenь: „edenei niurgiinь taha soxixo jym hen xa“ geze rezoliyyee xehen baina“.

Oerliingee tyrelxi Soveed Socialiis Respyyblikiin konstituuciin yzemzelxe ba batalxiin tulada buriaadmongol aradai erxim xynyydei sugtaraad baihan ene istoorito ydertei, Buriaad-Mongol oronoi mynеenei baidaltai, ene zigşyyrite uldxarata xara baidalii, sasuulaad yzegtii. Yneniinь xelebel, ende sasuulxaş jyymenь ygei. Urdiin Buriaad-Mongol oron şingi xaanta zasagai xozomdongi, begoolşologdongi ba darlagdangi zaxa xizaar geze ygei, kommuniis paartiin voozdь ba bagşa nyxer Staalinai udaridalga dooro byxii SSSR-ei araduudtai negen xamta jabaza şine socialiis baidalii amzaltataigaar tyxiеereze baigaa, Aguu jixe Soveed Xolboonoi halaşagyi xubi bolxo sylee Buriaad- Mongol Soveed Socialiis Respyyblike bii geze ton eli (**Nerjeme aplodismeent ba ovasca**).

Buriaad- Mongol ASSR xaişan geze togtohon, debzehen ba xygzeheneinь tuxai bi oerliingee jabaza yngerhen byxii yje soo tedener diveersiin, şpionaazai, xorolgiin ba bişe jyymenei talaar ali bolxo daalgabarinuulii ablag baigaa. Tere daalgabarinuulii uran argaar gyisedxeleg baigaa.

Şpionaaz ba diveersiin xydelmeri jabuulxiingaa xazuugaar, tedener bidenei kylьtyyrne froont deere ton jixe xorololgo xee Alfaavidii latazaruulxa xeregte, terminoloogido, pedagogiis literatuurada, zarim zoxioolnuud, brosyyranuud, statьjaanuulta, uran haixanai literatuurada tedener kontrrevoliyeioonno nacionaliis ideologi nebteryylze baigaa. Manai baiguulaltiin şuxaliin şuxala yçaastaguulta şurgaza orood, xeden olon zilei torşo dotor zutar xorlolgiin xydelmeri jabuulza baihan japoonoi faşiizmiin aagentnuud bolxo (Baraadin, Zamsaranoo, Myynkin, Daşa-Dondobee, Vaandanov, Aardin ba busad) kontrrevoliyeioonno nacionaliistnuudai baandii Dotoodo Xeregei Arkomaadai oorganuudai eliryylxetei xamta ede byxii xorololgo medegdehen baina.

Mynee bidenei zorilgo bolbol kontrrevoliyeioonno nacionaliis organizaaciin byxii aagentnuudii xaanaş baigaa haanь, jyygeerş daldalaahaanь negliş yleengyi byrin esestenь xyrter eliryylxe, nen tyryyn kylьtyyrne froont deere tedenei xorololgiin xoişolongii tyrgen usadxaxa xereg myn baina. Manai kylьtyyrne organizaacanuudai byxii xydelmeriii, ilangajaa xele, literatuura ba istooriin Instityydei, Buriaad-Mongol xeblelei ba Gegeeryylxe arkomaadai şugamaar daisadai xoroto jabuulgiin xoişolongii usadxaxa talii bodozo şinelen xaraxa xeregtei.

Byxii organizaacanuudai ba zaxirgaanuudai talaar kylьtyyrne-nacionaalьna baiguulaltiin byxii dutuunuud ba alduunuudii eliryylxe bolьşeviig kriitike ba samokriitikii xezee byxenhee ylyygeer delgeryylxe xeregtei, oloniitiin internacionaalьna xymyyzyylgiin ba araduudai xani barildalgii bexizyylxe jabadalii yndehe bolgozo manai respyyblikiin ysloovido paartiin Leenin—Staalinai yndehenei politikii bejelyylxe talaar jabuulagdaxa xemzeenyydei bolьşeviig gyisedxehi xangaxi xeregtei.

Manai socialiis Buriaad-Mongol oron urgaza bexizeze baina, terenei azaxuin ba ekonoomikan xyşe şadal urgaza bexizeze baina, udxaaraa socialiis, foormooroo nacionaalьna kylьtyyre urgaza bexizeze baina. Xozomdongi, xagas nyydel baidaltai, nom bişeg medexegyi Buriaad-Mongol oron oroidoo mynee ygei. Aguu jixe SSSR-ei halaşagyi xubi bolxo soveed socialiis Buriaad-Mongol oron bii.

Aradai buzar muuxai daisad bolxo trockiistnuud, baruunaixin ba kontrrevoliyeioonno nacionaliistnuudai jamarş handargal xorololgiin xydelmeri socialiizmiin baiguulaltiin ilaltata zamaar uragşaa dabşaza jabaxiimnai zogsoozo şadaxagyi. (**Nerjeme aplodismeent**).

***

Konstituuciingaa projeekt yzelgede busaza orojii.

Xerbee bidener, gyrenei baiguulalta tuxai gyrenei zasag centraalьna ba niutagai oorganuud tuxai xeledeg, Konstituuciin projeektiin xojordoxihoo tabadti xyrter bylegyydii, myn biydzeed, syyd ba prokuratuura tuxai bylegyydii abaad yzee haamnai, ede bylegyyd bolbol SSSR ba RSFSR-ei Konstituucaanuudtai ton narinaar taaruulagdaza zoxioogdohon baixa. Imagtal, Jiredeede Soveedai Preziidiymei geşyydei too, azalşanai depytaadnarai Soveedai gooroduudai aimaguudai ba bişe bişe gyisedkoomuudai geşyydei sostaav tuxai depytaadnarii hungaxa noormo tuxai, Aradai Komisaarnarai Soveedai sostaav ba zasagai niutagai oorganuudai gyisedkoomuudai tahaguudii togtooxo tuxai xelegdehen zyilnyydte goritoi xubilaltanuud orohon baina. Ene zyilnyydii zoxioodoo bidener bolbol manai respyyblikiin onso eere baidelii xaralsahan bainabdi. Zyilnyyd deere togtozo xelexe şuxala jyymeş ygei bize daa. Ede zyilnyyd bolbol Konstituuciin projeektiin zoxiro pyynktnyyd te tob todorxoigoor tolilogdohon baina.

Bi ende adalidxan zişeelxiin tulada oroi gansaxan asuudal deere togtoxii zailaşagyi şuralada toolonob,—ene bolbol buriaad-mongolşuudai yngerhen sagai aimşagtai muuxai baidal tuxai, xaanta zasagai yjede tedenei baihan baidal tuxai asuudal bolno.

Buriaad-mongolşuud bolbol Oktiaabriiin revoliyyce xyrter şaxam eehediingee nojod—taişaa, şyylenge, zaihan, gulvaa, darganuud g. m. zaxiragdaza baihanь medeeze baina: Taişaanuud, şyylengnyyd zergiin buriaad-mongoloi nojod bolbol xizaargyi zasagai erxetei baiza baha zasag barixada tyrelei yje zalgamzalxa priincib narinaar saxigdaza baigaa hen. Sibiirei busa tyreltenііі zaxirxa xeregte zarim urilaltanuud 1822 ondo xaanai xuuliaar oruulagdahan baigaa, terenь xadaa „Sibiirei busa tyreltenііі zaxirxa tuxai dyrim“ geze neretei baixa jym. Xerbee tere sagai olon tooto busa tyreltenei otoguudii zaxirxa tuxai tus tusagaar niitiin priigovornuud, xori ba selengiinxidei „xydee xuulinuudii“ toololsoogyi haa, tere sag xyrter buriaad-mongolşuudta jamarş bişemel xuuli geze baigaagyi. Buriaad-mongoloi otoguudii zaxiraxa tuxai ene byxii niutagai priigovornuud, myn tereşelen „xydee xuulinuud ba tere „Sibiirei busatyreltenііі zaxirxa tuxai dyrim“ bolbol buriaad-mongolşuudai aman „zanşalai erxiin“ yndehen deere zoxioogdohon baixa jym.

Buriaad-mongolşuudai „zanşalai erxim“ yndehe huurinnuud bolbol imagtal buriaad-mongoloi nojod, jixe baga taizanarai zasagii saxin xaraxa ba azalşan buriaad mongol aradii daralaxa priincib deerehee gardag baihan faaktanь bygedede medeeze baina.

Azalşan buriaad-mongolşuudii nojodoi daralaza baihaniii istooriin dokymeentnyydei negen dotor iigeze xaruulna:

„Otogoi nojod bolbol oeriin gee ymsiin aşag tuhada, eldeb janziin azal xydelmeride, xarijaata otogoigoo xynyydii jamarş tylberigyigeer homolozo jabuulxa erxetei, zişeenь: tariaanaigaa gazarii baalaltaar eldyylxe, ymsiingee sabşalangii sabşuulxa. ger bairajaa xyrieelyylxe, ger baraagaa zeelgexe, nege buusada geree nyylgyylxe, jyre xarijaata otogoingoo xyniii xamaata azaldaa zaraxa ba jamarş xylehe tylberigyigeer olon zilde zarasa barlag bailgaxa, ybehe tezeel ba mal aduuhiinь buliaan abxa ba eseste jamarş syydei şyyberi priigovorgyigeer xatuu şangaar xeheexe erxetei baina“.

Kolonizaatornuud ba myn tedenei ynen tuhalagşad bolxo nojod ba niudargaşuulda ton adalixanaar zebyyrxehen buriaad aradai iime onihon ygenyyd yni saghaa xoişo demei bişe nairuulagdahan baina:

„Nojontoi mejeerxeldehen xyn—niurgagyi,

„Noxoitoi mejeerxeldehen xyn—xormoigyi“.

„Nojontoi nyxerlenxeer, noxoitoi nyxerle“.

Xerbee urdanь xeden zuun zilde buriaad-mongolşuud bolbol eeriingee taizanar, taişaa nuud, şyylengenyyd, zaihanuud—tiixe sagai buriaad-mongoloi xydee „aristokraaduudai“ daralalta ba bogoolşolgo doro zobozo baihan baigaa haa, xozomonь, 18-xi zuunai hyyl yjehee, xydee buriaad-mongol zonoi ekonoomikada naimaa xonzoonoi kapitaal nebtereze, azaxuiji erxilxe kapitaliis foormo delgerze, xylehenei xydelmeriii xyşe xeregleze exilxetei xanta buriaad-mongoloi azalşan arad nilte bolbol kapitaliis eksploataaciin ton muuxai ba xatuu foormodo objeektenь bolzo ygehen baina.

Buriaad-Mongoloi azalşaniii daralaxa xeregte, Buriaad-Mongoloi nojodoi xazuugaar, myn lamanar nelieen jixe yyrgeteigeei xabaadalsahan baigaa. Arad zonoi kylьtyyrne talaar ton geegdeegi ba xarauxii baihan erxe baidal deere lamanar bolbol xojor zuun zilei xuxastada şuxam buriaad nojod ba niudargaşuul, myngen xonzoonoi kapitaal, orosoi kypeecnyyd ba xaanta zasagai çinoovniguudai garta angiiin ekspluataaciin ton xyşetei zebsegenь myn baihan belei.

Lamanar bolbol xaanta zasagai ynen ageentnuud baigaa.

Aşiiji martaxagyi lamanar bolbol tedenei tuxai „oroldohuuninь“ tylee xaanta zasagai gazarta ama xeleer baazal xeregeer xariuulan tyledeg baigaa. Galunta-Nuurai dasangai xamba lama bolbol xaanai tylee myrgexe myrgel zoxioohon baina, terenь Buriaad-Mongoloi byxii dasangуudta zilei 69 xonog soo unşagdadag baiba. Ene myrgelei zalьbarilhaa abtahan xeheg iime baina:

„Adlidxaşagyi açata, aşatiin deede abaraluun oron, yxel ygei nasanai şogii ygeger, eaglaşagyi nasata burxan şigmyniiin gegeen dor xa mag aradii niigyylesxii beer eneregee, aguu xygete xyrden orşuulagça ezen xaan imperaatortnai ynetei erdeniiin ami nasan bejiiji yle xysegdexe xynegeelyyn zyileer xezeedee abaran saxiza oçor mete bexizyylen ulam byri urtadxan adistidlaxiiji zalbiran myrgemei.

... Yberyyn xyçen tygelder zebsegyyn xyee beer olon xelenei baga araduudii nomogodxon ezelegsen manai jixe degeede xaan dor urta nasa ba irguu aldar yrşeetygyi“.

Byddiin şazaniii erxilegşed-lama sanvaartan bolbol myrgel, unşalga ba bişe bişe arganuudaarş Buriaad-Mongol aradii mylzexe arjaatan şingieer ekspluataaciaixa jabadalda tuhalaza, eneenei xazuugaar azalşanai xynde xyşer jadaralta baidalii eehediingee bajazaxa xeregte yrgeneer xeregledeg baigaa. Lamanarai xobdog ba başata aaşa tuxai iime onihon yge buriaaduudai dunda yni saghaa xoişo garbaniinь demei bişe:

„Zod bolxodo—noxoi targalxa, „Zobloon bolxodo—lamanar targalxa“

Lamanar bolbol azalşan Buriaad-Mongolşuudii jaagaad toguuligyigeer xooholzo xuuraza baihaniii xaruulhan olon dokymeentnyydei zarimuud ende baina Ene bolbol—hyzegtenhee dasanda olonoi xural unşalgada barihan ailadxalnuud baixa jym:

„Ailadxal №143. Olonoi gegeende ailadxa. Yşyyxen ygeligiin ezen Arsalan gedeg bide bygede bylenertei xamta gadana dotoniin xarşa xynegeel ygei amagalan baixiin talada deedesei abaral: Guvilhaagai magtaal, şaşaniii saxigşadai zalьbiral, Şyxerte-ailadxaza, aşalaldanь botogotoi engin temee negii, gunan yxer negii xadag seltesii yrgebe.

Myn baha iime ailadxal baina: „Olonoi gegeende ailadxal. Yşyyxen ygeligiin ezen Pitryyxe gedeg ger dotoroo taban xaluun amin xynyyd, bygediin amagalan mende, gadana dotoniin xarşa xynegeel ygei, nahan bujan, sog uşaral, xii morin ulan deeşedee arbizan delgerxiin tula, ilangajaa zirmesen exener Dolzonzab gedegei amagalan hain xyngerexiin ba tyrehen yriinь urta nahatai bolxiin tulada, Nogoon dara exe bym tooloxo, Şogzuu Mynsel unşaxa, bagaşuulai şyn srei bariza xaaxa zergii ailadxaza, edenei aşalalda nege sar, nege xaşarag, 6 tolgoi erxim xoni xadag seltesii yrgebe.

Eseste myn baha nege iime ailadxal baixadaa myn le aşalalda nege atan temee, nege mori, nege gunza, xurigatai xoni, eşegetei jamaa, xadag seltii yrgebe geze dyyrhen baina.

(Yrgelzelelenь yglee yderei dugaarta garxa).

Moskvaa—Xoito poolius Xoito Ameerika

MOSKVAA—XOITO AMEERIKA NIIDELGE

Aavgustiin 14-de medeesegdehen medeeselei johoor, Soveed Xolboonoi geroi nyxer S.A. Levaneevskiiin niidelge ton xynde belxe yjede bolhon baina. Samoliood bolbol yylenei nemzee yrgen baihan deerehee, 6 mingan meetr xyrter deegyyr niidnen baina. 14 çaas 22 minuutada nege motooriinь ebdereze, eneen deerehee 1600 meetr xyrter dooşoo orohon baigaa. Tereenhee xoişo samolioodhoo gyised radiograama abtaagyi baina. Trigeeş haa, dutuu jadua abtahan radiograamanuudhaa medexede, samoliood bolbol zamaa yşəəl yrgelzelxəər bainan baina. Teed yrgelze xyze yylen soo niidze jyyme xaraxa argagyi bolhon deerehee mylihen deere buuza boloo geeşe xa geze mynəə hanaxaar baina. Xerbee buugaaş xadanь, poolius şadarai mylihen jadaxaar bişe hain baina Byxii poliaarno raadiostaancanuud samolioodhoo medee abxii oroldohoor. Ede raadiostaancanuud bolbol nyx. Levaneevskiin samolioodhoo abiaa duulhanş haa, muugaar duuldahan deereheenь, jyyş oilgozo abaagyi baina.

„N-209" samolioodai ekipaaz hara xaxadai rool, palaatkanuud, untaxa meşooguud, dulaan xuosahan ba zebsegeer xangagdanxai.

Zasagai komiisa bolbol ede uşar baidal xelsen zybşeze, samolioodto darii tuhalamza yzyylxe xemzeenyydii abza baina.

Aarktikiin zyyn seektor deere, Çykootskiin xaxad aral teehee iime xemzeenyyd abtaa:

1. Ene dariidaa miis Şmiidta oşood, tendehee gurban samolioodii ekipaaztainь ba goriunçitainь abaad, miis Barroy (Aliaaska) oşozo, argatai baigaa haanь yşəə xoişoo oşoxii Çykootskiin dalain erjede baigaa ledokool „kraasinda" prikaaz ygtebe.

2. Şuluu nyyrhee jixeer aşaalaad, Ledokool „Kraasin" teeşe oşoxii Beriingoviin dalai deere baigaa „Mikojaan" paroxoodto duradxagdaba.

Mynee Nogaajevo byyxte deere baigaa, lioodçig Zadnoovai zoloododog, „SSSR—N—2" geze xojor motoortoi giidrosamoliood bolbol darii sagaa Yeellen oşood, tendehee „Kraasinai" baihan gazarta oşoxo gehen prikaaz abbe.

Rydoolьf aralai aviaabaaza ba nyx. Papaaninai „Xoito poolius" staancada tyşegleze, Aarktikiin baruun seektor deere iime zaabarinuud ygtəə:

1. Pooliushaa Moskvaa jirehen „ANT—6" geze gurban samolioodii niidelgede beledxexe. Ene samoliooduud bolbol Soveed Xolboonoi Geroinuud nyxed Vodopьjaanov Moolokov ba Alekseejev gegşedei komaandalalgaar Rydoolьf aral oşood, tendehee Xoito pooliusai rajoon oşoxo baina.

2. Mynee yjede nylivoi merdiaan deere ba yrgenei 87 graadus 20 minuutada baigaa Paaninai poliaarno staanca bolbol Rydoolьf aralhaa „ANT—6" samoliooduudta goriunça abaaşalgiin ba biderelgiin aviaabaaza bolxo baina.

3. Soveed Xolboonoi Geroi nyx. Goloviinai „SSSR—N—206" ba lioodçig Graciaanskiin „SSSR—N—207 - samoliooduud bolbol xeregtei sagai boloo haa Aarktikiin zyyn bujuu baruun seektor teeşe niidxeer helen rezerve baixiin tulada, Diksaan aral oşoxo baina.

Radioo ba metostaancanuudai byxii halbarinuud xydelmeriee yrgelzelyylze baina.

Zasagai komiisa

Soveed Xolboonoi Geroi nyx. V. P. Çkaalovta Xynde azyiledberiiin aradai komisaar negemotoortoi hurgalgiin „V—2" samolioodii beleglehen baina.

ZURAG DEERE: nyx. Çkalov oeriingəə samolioodoi xazuuda baina.

C. Galsaanor

MORIN SEREGEI DUUN

Uuzam delger oronoigoo
Urgiilig nogoon xargiigaar
Zoroo zoroo moridoigoo
Zoloo barin tabinamdil.
Xaragtii, xaragtii, bidenee
Kavalieer morin seregyydee.
Yner eldin niutagaarnai
Yrgelze bajan talaarnai
Uugan suumnai suuriaatan.
Ulaan tugnai namilzanal.
Namilzag, namilzag mandaza
Gabijaa xyndiin Ulaan tug.
Xalaar, Manzuur tereeruu
Xaldan manda soxiuulhan,
Muuxai xara generaaluuud
Manai helme hanaaabza!
Xorolxog hanaza—jaaxannaib,
Xursal daa bulad helmeennai.
Inag narxoom maarşalaingaa
Halтiin uriaa xylieeze,
Belen bainal eskadroonguud
Belen—daişal morinuudnai.
Uraatai, bajartai olьgomeor
Paraadtaa zeheed garnamdil.
Haixan zargal orondomnai
Hanaatail yşəə faşistnuud.
Turşaad yzegtii xaldaza,
Tobrog bolxo arlixat,
Turşagtii, turşagtii xamaagyi
Turuugaarş, helmeers esyylxet!

Soveed xudaldaan

Ezegyi bolhon selьpoo

Agiin aimagta, soveed xudaldaanai xydelmeriii haizaruulxa tuxai hanalaa tabidaggyi, jyre xelsedegşgyi zantai boloo. Urda Agiin selьpooji aimag sooxi selьpoonuudai egee jixeнь geze toolodog. Tiigeed xydelmeri ba jabuulgiinь talaar abza xaraxada egee adag muuxь geze toolomoor. Sai, tamxin, dabahan, myileg.m. xeregselnyyd xaanaş elbeg baidag baixada gansal Urda-Agiin selьpoogoi halbarinuudta ede şuxala xeregselnyyd baidaggyi gexeлee gadana. zarima halbarinuudanь xudaldaxa jyymegyi deerehee hara toorin xaaltatai baidag Tiixede tendexi kolxoozniguud, xoobon aad xaaltataj laavka haxiza baixanь gy, 20 30 modonoi gazarta baihan Agiin ceentr oşozo, xeregee byləəgəə boldog baina. Ed tovaarai erjeiin tyseb tuxai -eəreə gyiseldedeg boloogyi haanь -xelexeş jyme baixagyi.

Selьpoogoigoo xydelmeriin iime baidalda oruulhin Damdin Sedehəi gegşe eəreə togtooi gargaa jyme gy selьpoogoi tyryylegşe bişe, Kolxoozoi tyryylegşe xebertei bolood jamar, azaigyi arşaanai gazaraar zaiza jabadag bolonxai. Tyryylegşiin orologşo Aaxanai Minzyyr gedeg beledxelei xydelmeri jabuulxa ujalgaa myn martazar xiool Mogoitiin st. toloo, kaarta emxidxeze 10-15 xonogto baişdag, selьpoodoo yzegdexəəş bolişoonxai. Ene selьpoogoi centraalьna laavkiin xudaldaaşa Baldoriiin gegşe myn azalda duragyi, xydelmeriihəə zugadadag xyneər nanşaldaxa boloo haa byxeşeg daa, yderei 1-2 çaas soo laavkaa neegee bolood bişeteinь kolxoozniguudii azalhaanь hamşuulxa arga bedireze jabana.

Sçetovood Bazar Abidiin gegşe myn azaldaa xolrogoor xandadag, toosoonoigoo xeregii xeden narlin orxizorxiood, kolxoozoi sçetovood xebertei, tiigeed jyme xexeş ygei, abxa edixe bolxodəə argagyi „udaarnig" jixerxyy geeşeнь jaaşagyi, tere myrtəə bejse magtadag, jixe erdemtei bolzo oroldodog xyn baixa jym.

Aimag deerexi zarim selьpoogoi xytelberilegşed iimeşyygeer xaragdadag, „azalladag" baina geeşe. Iime baidai saaşaa yrgelzeloze ogtoi boloşogyi. Xabaatai organizaaca ba xynyyдeнь anxaramaar boloo aa beze geze hanagdana.

Xydəə bişegşe X.E.

Niidelgiin jabasa

Aavgustiin 13-nai yder ydehəə uragşa, Soveed Xolboonoi Geroi S. A. Levaneevskiiin niidelgiin jabasa tuxai medee nyyd niidelgiin ştaabta yrgelze orozo baidag baigaa. Niidelge amzaltatai yngerəə. „SSSR—N - 209" samoliood Moskvaagai saagaar 13 çaas 40 minuutada Xoito poolius deegyyr garaad, tendehee Aliaaskii şigleze oşohon baina. 14 çaas 32 minuutada samolioodhoo medee abtahan aad, eneen dotor xadaa, tohoduurai xooloin muudahan deerehee egeel baruun xazuugaimnai motoor xydelexe argagyi boloo. 4600 meetr deegyyr niideze jabanabdi, yrgelze manatai baina geze xelegdehen baina. Tiigeeş haa samoliood dooşoo orolgyi gurban motoorooroo niidxe yşeel argatai baihan baina.

Eneenei hyyleer, samolioodtai medee abalsalga taharşahan baina. Moskvaagai sagaar 15 çaas 58 minuutada Jakuudai radioostaanca bolboi samolioodhoo iime medeesel abaa: „Bygede hain. Duulaxa şadalnai R—1" (ene xadaa, mün duulna geeşe). Udaanь 17 çaas 53 minuutada mlisa Şniidtiin radioostaanca samolioodhoo iime radiograama abahan baina: „Namai jamaraar duulanabta? RL (Levaneevskiin samolioodii duudaxa temdeg). Xylieegtii".

SSSR-ei xelxiee Xolboonoi Aradai Komisariaadai guiltaar, Xoito Ameerikadaxi seregei komeerçesk ba busa eldeb radioostaancanuud bolbol soveedai samolioodai medeeselii duulaza, efiirii yrgelze şinzen şafgaza baina. Eneentei xamta, Xoito zaxiin ba daalьnovostoogoi radioostaancanuud myn xabaadalsana. Moskvaa ba Vaşingtoon xojoroi xoorondo, myn Moskvaa—San-Franciisko ba Ferbeensk xojoroi xoorondo radiootelefoon ba telegraafaar yrgelze xolboo xeze baina. SSSR-ei xelxiee xolboonoi Aradai Komisaar nyxer I. A. Xaleepski bolbol xaxad çaas bolood le, SSSR-hee AXŞ-ta hungaa elşen tyləəlegşe nyxer Ymaanskitai radiootelefoonoor xelsene.

Tiigebeş, aavgunstiin 14-nei yder 2 çaas bolzor „SSSR—N 209" samolioodtai xelxiee xolboo reze şadagdaagyi baina.

(TASS).

Soveed Xolвoon dotor

Noormoo 1333 proc. dyyrgee

Kiirovoi Roog, 10. (TASS). Ordzonikiidziin neremzete şaaxtiin byriiilьşig Xoroleevski gegşe aavgustiin 8-nai yder azalai gaixamşag byteəsii xaruulaa Xoroleevski bolbol neormiin goo johoor 60 toono rydaa malta za abxa aad, ene yder 800 toono maltaza, noormoo 1333 proc. dyyrgee.

Kolxoozno bazaar deere produuktiin yne ximdaraa

Staalino, 10. (TASS). Donbaasai kolxoozno bazaarnuud deere oovoçi, zimes, hy toho, porşoonko, alahan ba amiidii şubuud elbeg boloo. Produukt elbegzeze, yne sengenь ximdaraza baina. Kartaavkiin yne 2 tyxerighee 1 tyxerig xyrter, kapuustiin yne—1 tyxerig 50 myngenhəə 20 myngen xyrter ximdaraa. Tereenhee gadana, Vorəşiilovograad ba Staarobeelьsk deere hynei liitr 70 myngete boloo.

Başkiirta oziimoi tarilga exilee

Yfaa, 10. (TASS). Başkiirai respyyblikede ozimoi tarilga exilee. Belebseevskiin rajoonai „Tryyd" arteelь 212 gektaar tariaa. Ene rajoonai kolxoozuud tarilgadaa erximeer beleдxehen baina.

Altaar bajalig gazar oldobo

Noovosibiirsk, 1 . TASS. „Zapsibzooloto" treestin oirodoipriiskiin pravleniin geoologo—razveedkiin paarti bolbol Altain uulada Aniuui gol şadar altaar bajalig gazar olobo Altatai talanaiнь xeden kilometr bolxo baina.

Stydeentner-ekskyrsaantnar Moskvaada

Profisionaalьna sojuzuudai Byxexolboonoi Centraalьna Soveedai ba komsomoolai Centraalьna Komiteedai uriaalaar, 40 garan deede hurguulinuudai erxim stydeentner Moskvaa jirebe. Vladivostoog, Tbiliisi, Magnitogoorsk, Bakuu, Sverdloovsk, Alma-Ata ba busa gooroduudhaa xamta 137 xyn jiree. Elener bolbol V.I. Leninei nyxei, Revoliyyciin myzei, Tretьjakovski galereeji xarahin, metrooji yzehen ba „Iosif Staalin" teploxoodoor Moskvaa -Volga kanaalaar jabahan baina.

Aavgustiin 11-de ene stydeentner Profesionaalьna Sojuzuzai Centraalьna Soveedai sekretaarьP.G Moskaatovtai uulzaba.

Redaakcada bişene.

Kylьtyyrne xydelmeri azaxuin kampaanihaa taharxa johogyi

Biçyyr. Zaganai somonoi Kaaral Maarksai neremzete kolxooz zilei ybehe xuriaalgada muutaigaar orohoş haa, hyylei yjede geegdelee xysyylze, ybehe xuriaalgaa amzaltatai dyyrgeze baihan bolboş, yşəə jixe amzaltataigaar dyyrgexe jabadalai negen tylxise bolxo kylьtyyrne xydelmeri bolbol ali byxii xydelmeriin egeel adag huuriii ezelne.

Ybehe xuriaalgiin xydelmeri exilehenhee xoişo neges noomer xaniin gazeeta gargagdaagyi, staanda baidag xydelmerişedte gazeeta unşagdadaghaa gadaada dotoodiin honinuud xyзed xynei oilgomoor xelegdedeggyi baina.

Tus kolxoozoi kylьtyyrnig M Oçoroi gegşe ede byxii xydelmeriii xytelze jabaxa ujalgatai aad, byxii hanalaa ondoo xydelmdride xanduuldag baina.

Iime deerehee, kylьtyyrne xydelmeriii toodoggyi nazagai aimagalan jabadalaa orxizo, alduugaa tariaxuriaalgiin yjede dabtaxagyi johotoi.

Stepaan Biçyyrski.

Hurgagşa Nimiin gemeer...

Muxar-Şiber. Zanginai somonoi „Şine-Baidal" geze kolxoozdo 20 garan xyn bişeg medexegyişyyd baixa jym. Hurguuliinь xeşeel hyylei yjede tom hulaar jabana. Hurguuliinь hurgagşa Nimiin gegşe xeşeelee xexiin orondo, xarin sojor gurban xonogoor ail zaiza ydəə yngergedeg baina. Ene kolxooz bolbol arig seberii saxixa xeregii xaixardaggyi, kolxooznguudanь gereə ugaaxa ba sagaadaxa gezeбododoggyi baina. Kolxoozoi tyryylegşe nyx. Dorziin gegşe kylьtyyrne xydelmeri tixai hanaagaa ton baga tabina.

Somonoi Soveedai zygnəə oroldolgoo gargaza, ene kolxoozoi kylьtyyrne xydelmeriii haizaruulxa johotoi.

Zangin Tonşog.

Azalşadai tuhada xereglexii bodoxo

Aga ba Ulaan-Onon aimaguudai teritoori deere Honginto, Şibeşi, Sagaan-Şuluuta, Narin Erji g. m. oboo zyileі arşaanuud bii. Ene arşaanuudta zil byxende xeden zuun zonuu a baidag. Ende hungşad jixe tuha ygene geze xelseeg baixa jym. Xarin ede ard şaanuuli zahaza, mediciin yzemzəər niitiin anagaalgi ba immaltiin oron bolgo tuxai jamarş organizaaca a xaralaa tabinagyi.

Eneen tuxai BMASSR-ei elyri saxixa arkomaad anxaral tabig le.ş

Byrged.

Voolga myrenei paroxoodstvhoo jirehen staxaanovtanai azaglallanuud

Bide, dyrben mexaaniguud, selengiin uhan zamaixinai xydelmeridenь tuhalaisaxa, paraxooduudainь xydelmeriii haizaruulaisaxa, Voolga myrenei paraxoodstviin staxaanovtanai dyrşel meetodeer tanilsuulxa geze jiree hemdi.

Ende xeze baihan azaltainь tanilsaza exilhenheemnei xoişoroo tomşogyi olon jixeş bagaş, dutuu dunda zyilnyyd yzegdedeg bolood baina. Tiin ede dutuu dundanuudaa paraxoodstviinxin xaraza, medezeş baigaa haa toodog, xeregseedeggyi baina, yliger abza xelexede, bide „Çadaajev" geze paraxoodoor reejsede jabaxa bolbobdi.

—Jabaxaar belen boloo gybdi. xuu şalgaza yzəə gyu? Nasoosoi xydelmeri hain gy,—geze paraxoodtoi mexaanig lvlioovhoo asuubab.

—Bygedii şalgaab, dutuu jyme ygeii—geze xariuusaba.

Hyyleerenь, xaran geheem, inzeektor uhaa byleze gargaxaa bolbood, maşiniin xydelse jixe muu bolood baiba, şalguza yzexede, nasoosoi klaapanai kraanbyksa gemteze mundahan deerehee kotioolii uhaar dutaxiin ajuultai bolhon baiba, dixel gaixabab.

—Iimeer, jaaza xydelmeriledeg baigaa geeşebte?—geze mexaanighaa asuuxadam:

—Iimeer le xydelmerilegşeldi daa,—geze xariuusaa hen.

Tiin, saaşaz jabaxa argagyi, ajuul (avaari) bolzo bolxomь soxemtoi boxodoнь gederge zavoodtoo busaza remoontdo oroxoloo bişe argagyi boloo hen. Ene bolbol imagta le majiniin komaandiin ba mexaanigai halan halixai, ujalgadaa xaişa xeregeer xandadag deerehee bolhon xereg myn. Ene paroxoodoi komaandiin dunda azalai disipliine geze jixe muugaar tabigdahan, nyxedei tuhalamza ygei, mexaanigaa bahamzalan „Koolьka" geze nereldegeнь byriş ajagyi eyxebter, komaandiin xydelmeriii xeneş salgadaggyi—iime baigaa.

Voolga myren deere, paroxoodstviin naşaalьnigiinь paraxood byxende jabaza şalgadag, komaandanuudai xydelmeriiinь xodo şalgadag jym. Ende xadaa vaaxtiin yje soo koçegaarnuudaнь azalaa orxizorxiood paalyb deegyyr zaiza jabadag g.m. zanşaltai baina.

Ende paraxoodoi staxaanovtan turai yder byxende hanaxaa jabadal geze baidaggyi baina. Komaandanuudaнь xoorondoo myriiseetei bolboş, komaandiingaa dunda myriisee jabuuldaggyi. Iime deerehee staxaanovtanuudii burungaar eliryylдeg. Gadana, paraxoodstviin xytelberilegşed staxaanovtuudaa muuxanaar xandadags uşarnuud yzegdede baina. Yligerlexede, bidenlii ton xeneegyigəər „ugtaa", bidenei baixi jixe muuxai koomnata gargaza ygeed, untari xebteriin xeregselhee exileed jyyş ygeegyi Gazar deere huuza xoolloxohoo bişe argagyi -stoolş baixagyi. Iimeşyy baina.

„Çadaaj-v" paraxoodoi xydelmeriiin muu baihan golsaltagaan xadaa xynyydei dunda xydelmeri jabuuldaggyi deerehee bolno.

Staxaanovşa-mexaanig BAAXMYSTOV

MYNOODER KINOO-TEAATRNUUDTA

„Progrees" kinoodo
Sugsagmal programma

„Erdem" kinoodo
Hariin şalaan

Телефоны редакции: отв. редактор—3-44, отв. секретарь—3-23, сельхозотдел—7-55, промотдел—7-05.

Nuomer gargagşa N. Ceveenov. Verstaalagşad D. Baldaanob. ba C. Dambaajeb. BMASSR-ei Niut. Azyiledberiin arkomaadai tipografi. Ypolglavlit 858